

Тема 5. Інституційні чинники розвитку національної економіки

5.1 Чинники розвитку національної економічної системи

5.2 Макроекономічні чинники

5.3 Інновації

5.4 інвестиції

Творцями господарської системи будь-якої країни світу є люди, які проживають на її території, об'єднані спільною культурою побутування, звичаями та традиціями. Населення належить до одних з важливих рушійних сил розвитку національної економіки.

Важливим напрямом державної політики є забезпечення технічного та технологічного переоснащення, модернізації основного капіталу України з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки, зниження її енергомісткості. Особливо актуальними ці заходи є в умовах постійного подорожчання енергетичних ресурсів.

В Україні необхідно:

- подолати демографічну кризу,
- створити умови для тривалого і здорового життя населення,
- розширити можливості отримання освіти.

Це потрібно розглядати як вагомий чинник розбудови національної економіки в нашій країні та забезпечення стійких темпів її господарського розвитку.

Природа створила всі умови для оптимального побутування людини в Україні. Проте необхідно дбати про раціональне використання природних ресурсів, зважаючи на те, що потреби людей є безмежними, а земля та її надра - обмеженими. Також необхідно створити умови для покращення інвестиційного клімату в Україні, що у перспективі сприятиме оновленню основного капіталу.

Система національних рахунків (СНР)

- це міжнародний стандарт оцінки основних економічних показників країни. Вона містить такі макроекономічні показники: ВВП, ВВП, ЧНП, НД та інші. Ключовим поняттям в структурі показників виробництва є добавлена вартість.

Принципи та особливості розрахунку основних макроекономічних показників у СНР:

- 1) відмінність між національною та територіальною "основою" реєстрації показників;
- 2) принцип рівності доходів та витрат;
- 3) чітке розмежування категорій запасу та потоку;
- 4) поділ продукції на проміжну та кінцеву, категорія доданої вартості;
- 5) ринкова вартість як показник виміру річного обсягу виробництва, поняття умовно-нарахованої (імпутованої) вартості;
- 6) вилучення із розрахунків невиробничих операцій.

Валовий випуск

- Валовий випуск (ВВ), тобто обсяг річного сукупного виробництва товарів та послуг, визначається різними способами:
- як сума валового випуску товарів, нетоварних послуг та продуктів (плюс імпортне мито);
- як сума проміжних і первинних витрат (плюс імпортне мито);
- як сума проміжного споживання і кінцевих видатків (мінус імпорт).

Валовий внутрішній продукт (ВВП) -
це сукупна ринкова вартість всього
об'єму кінцевого виробництва товарів та
послуг в економіці країни за поточний
рік.

Кінцевий продукт - це частина ВВП, що остаточно виходить за межі поточного виробництва і використовується для споживання, нагромадження, експорту, а також для заміщення витрачених засобів виробництва.

Кінцевий продукт включає продукцію:

- використовувану для особистого і суспільного споживання;
- призначену для заміщення вибулих основних виробничих і невикористаних фондів;
- використовувану на приріст виробничих і невикористаних фондів;
- спрямовану на приріст виробничих і споживчих запасів;
- використовувану на чистий експорт.

ВВП не включає ***проміжні товари***, тобто ті, що використовуються для виробництва інших товарів: сировину, матеріали, паливо, електроенергію та ін.

Додана вартість (ДВ) - це вартість, яка створена в процесі виробництва на даному підприємстві і визначає його реальний внесок у створення вартості конкретного продукту.

Додана вартість включає заробітну плату, прибуток, амортизацію.

Додана вартість визначається як різниця між виручкою від реалізації і вартістю матеріальних витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Валовий національний продукт.

Якщо до показника ВВП додати різницю між надходженнями від факторів виробництва (факторами доходами) з-за кордону та факторними доходами, які отримали закордонні інвестори в країні, то одержимо показник ВНП (Валовий Національний Продукт).

Виробничий метод розрахунку ВВП полягає в підсумовуванні доданої вартості, створеної всіма галузями економіки (валовий випуск по кожній галузі економіки за вирахуванням проміжного споживання).

$$\text{ВВП} = \sum (\text{ВВ} - \text{МВ}) + (\text{НП} - \text{С}) \pm \text{ЗР}$$

- де ВВ - валовий випуск окремих галузей;
- МВ - матеріальні витрати окремих галузей;
- НП - непрямі податки;
- С - субсидії;
- ЗР - сальдо зовнішньоекономічних розрахунків.

Метод кінцевого використання (розрахунок ВВП за витратами) полягає в додаванні всіх видів витрат, які виділяються національним рахівництвом і включаються у ВВП (особисті споживчі витрати, валові приватні внутрішні інвестиції, державні закупки товарів та послуг, чистий експорт).

$$\text{ВВП} = \text{СВ} + \text{ВІ} + \text{ДВ} + \text{ЧЕ},$$

- де СВ - споживчі витрати (включають витрати домашніх господарств на різні види товарів та послуг: предмети споживання довгострокового використання, предмети поточного споживання, споживчі витрати на послуги);
- ВІ - валові приватні інвестиції;
- ДВ - державні витрати (об'єднують усі витрати держави, які йдуть безпосередньо на виробництво товарів та послуг);
- ЧЕ - чистий експорт (різниця між обсягами експорту і імпорту).

Розподільний метод (розрахунок ВВП за доходами) підсумовуються компоненти, які формують додану вартість (амортизація, непрямі податки на підприємницьку діяльність за виключенням субсидій, винагорода за працю, рентні платежі, проценти, доход від власності, прибутки корпорацій).

$$\text{ВВП} = \text{ЗП} + \text{Р} + \text{І} + \text{П} + \text{А} + \text{НП},$$

- де **ЗП** - заробітна плата;
- **Р** - рента (отримують домашні господарства за здані в оренду землі, приміщення, житло та ін.);
- **І** - процент (виступає у вигляді доходів від грошового капіталу, заощаджуваного домашніми господарствами);
- **П** - прибуток ;
- **А** - амортизація;
- **НП**- непрямі податки

Чистий Національний Продукт (ЧНП) представляє собою валовий національний продукт, з якого вилучена вартість засобів виробництва, зношених у процесі виготовлення продукції (амортизаційні відрахування).

$ЧНП = ВВП - А$ або $ЧНП = СВ + ЧІ + ДВ + ЧЕ$,

- де ЧНП - чистий національний продукт;
- ЧІ - чисті інвестиції.

Національний дохід (НД) - це дохід, який визначається шляхом видучення з вартості чистого національюого продукту непрямих податків.

$$\text{НД} = \text{ЧНП} - \text{НП} \text{ або}$$

$$\text{НД} = \text{ЗП} + \text{Р} + \text{І} + \text{П},$$

- *Національний дохід - це сума факторних доходів від праці, землі і капіталу за рік.*

Особистий дохід (ОД) - це дохід, отриманий приватними особами. Він розподіляється на споживання, заощадження і виплату податків.

$$\text{ОД} = \text{НД} - \text{Всс} - \text{Ппк} - \text{Нп} + \text{ТП},$$

- де Всс - виплати на соціальне страхування;
- Ппк - податок на прибуток корпорацій;
- Нп - нерозподілений прибуток;
- ТП - трансферні платежі.

- Показник "**справжнього заощадження**" (***Genuine Saving***) розраховують так: GS = валові внутрішні заощадження - знецінення фізичного капіталу - вичерпання мінералів та енергії – глобальне вичерпання лісових ресурсів - шкода від забруднення + інвестиції в людський капітал.
- ***Індекс стійкого економічного добробуту (Index of Sustainable Economic Welfare - ISEW)*** – враховує вплив більше двадцяти економічних, соціальних і екологічних чинників.
- ***Індекс екологічної сталості (ІЕС) країн*** - оцінює прогрес на шляху до сталого суспільства за допомогою комплексних вимірників, які охоплюють 67 різних параметрів.

Інфляція - процес знецінення грошей, котрий проявляється як стійке підвищення загального рівня цін у результаті перевантаження сфери грошовою масою, незабезпеченою матеріальними цінностями.

індекс ПААШЕ:

$$P = \frac{\sum_{i=1}^n P_{it} Q_{it+1}}{\sum_{i=1}^n P_{it} , Q_{it+1}}$$

- де P_t - рівень інфляції;
- P_t , P_{t+1} - рівень цін у $(t+ 1)$ та (t) роках;
- Q_t , Q_{t+1} - обсяг продажу у $(t+ 1)$ та (t) роках;
- n - кількість видів товарної продукції.

Можливі причини інфляції

- Грошова емісія, незабезпечена товарною масою.
- Кредитна емісія.
- Криза валютно-фінансової системи.
- Зростання бюджетного дефіциту та державного боргу.
- Мілітаризація економіки, оскільки вона є причиною:
 - збільшення видатків бюджету;
 - додаткового поглинання матеріальних та трудових ресурсів, а отже вилучення їх із сфери виробництва споживних товарів;
 - збільшення споживчого попиту з боку зайнятих в оборонній промисловості.
 - Аналогічний вплив незавершеного виробництва.

Види інфляції

- Помірна інфляція характеризується повільним зростанням цін (до 10 % на рік).
- Галопуюча інфляція - від 10 % до 200 % в рік.
- Гіперінфляція - до 1000 % на рік і більше.

Інфляційний розрив - це відхилення сукупного попиту від стану рівноваги в умовах повної зайнятості в бік збільшення при сталій пропозиції. Інфляційний розрив утворюється, коли сукупний попит зростає на класичному відрізку кривої сукупної пропозиції.

інновації — новостворені або вдосконалені конкурентоздатні технології, продукції або послуг, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва або соціальної сфери.

інноваційна діяльність — це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію наукових досліджень та розробок, яка зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Інноваційна діяльність включає:

- випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології;
- прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- реалізацію довготермінових науково-технічних програм з великими термінами окупності витрат;
- фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил;
- розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального та екологічного становища.

Для реалізації інноваційних проектів суб'єктам інноваційної діяльності надається *фінансова підтримка* шляхом:

- повного безвідсоткового кредитування пріоритетних інноваційних проектів;
- часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування інноваційних проектів та залучення до фінансування решти необхідних коштів виконавця проекту або інших суб'єктів;
- повної або часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам;
- надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів;
- майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності є кошти державного бюджету України, місцевих бюджетів і бюджету Автономної Республіки Крим; власні кошти спеціалізованих державних і комунальних інноваційних фінансово-кредитних установ; власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності; інвестиції фізичних і юридичних осіб; інші джерела.

- ***Інноваційним підприємством*** вважається підприємство (об'єднання підприємств) будь-якої форми власності, якщо більше ніж 70 % обсягу його продукції складає інноваційна продукція (продукти).
- ***Інноваційною визнається продукція***, яка є результатом виконання інноваційного проекту або виробляється вперше, є конкурентоздатною і має вищі техніко-економічні показники.

Зараз в Україні визначилися декілька організаційних форм реалізації інноваційної діяльності:

- **університетські науково-дослідні центри**, де відбувається ефективно об'єднання фінансових ресурсів, кваліфікованих наукових кадрів, матеріально-технічної бази;
- **технопарки** — акціонерні товариства, які займаються патентуванням, рекламою, маркетингом, консалтингом, лізингом, орендою в сфері науково-технічної діяльності;
- **технополіси** — якісно нова територіальна форма інтеграції науки і виробництва, що забезпечує високі темпи науково-технічного розвитку за рахунок можливостей регіону;
- **бізнес інкубатори** — дрібні наукомісткі фірми, на яких створені сприятливі умови для створення сучасних наукових продуктів, навчання кадрів, стимулювання власного бізнесу;
- **венчурні підприємства** — малі підприємства, які забезпечують зв'язок між фундаментальними дослідженнями і масовим виробництвом, спеціалізуються на розробці нових наукових ідей та їх втіленні у виробництво

Інвестиції — це всі види майнових і немайнових (інтелектуальних) цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект.

За об'єктами вкладення інвестицій:

- реальні, фінансові, інтелектуальні;

За характером участі в інвестуванні:

- прямі та непрямі;

За періодом інвестування:

- короткострокові та довгострокові;

За формами власності інвестиційних ресурсів: приватні, державні, іноземні, спільні;

За регіональною ознакою: внутрішні інвестиції, інвестиції за кордоном

Інвестиційний процес - складний комплекс робіт, який включає наступні основні фази: пошук та вивчення об'єкта інвестування, фінансування капітальних вкладень та контроль за їх використанням

- **Інвестиційна діяльність** - сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.
- **Об'єктами інвестиційної діяльності** можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди і оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.
- **Суб'єктами** (інвесторами і учасниками) **інвестиційної діяльності** можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави.

Інвестиційна діяльність може здійснюватись за рахунок:

- власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування);
- відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха;
- грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо);
- позичкових фінансових коштів інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити);
- залучених фінансових коштів інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб);
- бюджетних інвестиційних асигнувань; безоплатних та благодійних внесків, пожертвувань організацій, підприємств і громадян.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!